

O'ZBEKISTONDA INSON HAQ-HUQUQLARINI TA'MINLASH VA HIMOYA QILISH

Razoqova Moxinur

Andijon davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi

@mohinurrazzoqova066gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20093676>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilish tizimining shakllanishi, "Inson qadri uchun" tamoyili asosida amalga oshirilayotgan islohotlar tahlil qilinadi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiya doirasida fuqarolarning huquqiy maqomini mustahkamlash, sud-huquq tizimidagi o'zgarishlar va xalqaro standartlarning milliy qonunchilikka implementatsiyasi masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Inson huquqlari, Konstitutsiya, inson qadri, sud-huquq islohoti, Ombudsman, xalqaro konvensiyalar, fuqarolik jamiyati.

Аннотация: В данной статье анализируется формирование системы защиты прав и свобод человека в Республике Узбекистан, реформы, проводимые на основе принципа «Во имя чести и достоинства человека». Освещены вопросы укрепления правового статуса граждан в рамках новой редакции Конституции, изменения в судебной-правовой системе и имплементация международных стандартов в национальное законодательство.

Ключевые слова: Права человека, Конституция, достоинство человека, судебная-правовая реформа, Омбудсмен, международные конвенции, гражданское общество.

Abstract: This article analyzes the formation of the system for protecting human rights and freedoms in the Republic of Uzbekistan, and the reforms implemented based on the principle "For human dignity." It covers the issues of strengthening the legal status of citizens within the framework of the newly revised Constitution, changes in the judicial and legal system, and the implementation of international standards into national legislation.

Keywords: Human rights, Constitution, human dignity, judicial reform, Ombudsman, international conventions, civil society.

Mustaqillik yillarida O'zbekiston tanlagan demokratik taraqqiyot yo'lining bosh mezoni inson, uning hayoti, erkinligi, sha'ni va qadr-qimmatini eng oliy qadriyat darajasiga ko'tarishdan iborat bo'ldi. Bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan "Yangi O'zbekiston" strategiyasining markazida inson huquqlarini ta'minlash masalasi turibdi. Inson huquqlari – bu shunchaki huquqiy tushuncha emas, balki jamiyatning barqaror rivojlanishi, davlatning xalqaro maydondagi nufuzi va har bir fuqaroning baxtli hayot kechirishining kafolatidir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahrirda qabul qilinishi ushbu sohadagi islohotlarni sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqdi. Xususan, Bosh qonunimizda O'zbekiston "suveren, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat" deb e'lon qilinishi inson huquqlari himoyasining fundamental asosini yaratdi. Inson huquqlarini ta'minlashning huquqiy asosi sifatida, avvalo, shaxsiy huquq va erkinliklarning daxlsizligi masalasini ko'rib chiqish lozim. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 25-moddasida har kim ozodlik va shaxsiy daxlsizlik huquqiga egaligi, hech kim qonunga asoslanmagan holda hibsga olinishi yoki qamoqda saqlanishi mumkin emasligi qat'iy belgilab qo'yildi. Ayniqsa, "Miranda qoidasi" va "Xabeas korpus" institutlarining konstitutsiyaviy darajada mustahkamlanishi O'zbekistonning

inson huquqlari borasidagi qat'iyatini ko'rsatadi. Endilikda shaxsni ushlab turish chog'ida uning huquqlari va ushlab turilishi asoslari unga tushuntirilishi shart, shuningdek, aybsizlik prezumpsiyasi prinsipi amalda to'liq ta'minlanmoqda. Bu esa huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatida qonun ustuvorligini ta'minlashga va fuqarolarning asossiz ta'qib qilinishidan himoyalanihga xizmat qilmoqda.¹

Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Xalq davlat idoralariga emas, davlat idoralari xalqimizga xizmat qilishi kerak". Ushbu g'oya inson huquqlarini himoya qilishning barcha mexanizmlariga singdirilgan. Inson huquqlari bo'yicha Milliy strategiyaning qabul qilinishi bu boradagi ishlarni tizimli ravishda amalga oshirishga imkon berdi. Strategiya doirasida majburiy mehnatga, xususan, bolalar mehnatiga butunlay chek qo'yildi. Xalqaro mehnat tashkiloti va "Cotton Campaign" kabi nufuzli tashkilotlar O'zbekistonning ushbu yo'nalishdagi yutuqlarini tan olib, o'zbek paxtasiga qo'yilgan boykotni bekor qilgani ham sohadagi real o'zgarishlarning isbotidir. Bu nafaqat iqtisodiy yutuq, balki inson huquqlari va mehnat erkinligining tantanasidir. Sud-huquq islohotlari inson huquqlarini himoya qilishning eng muhim zanjiridir. Zero, adolatli sud tizimi mavjud bo'lmagan joyda inson huquqlari haqida gapirish imkonsiz. Keyingi yillarda sudlarning mustaqilligini ta'minlash, odil sudlovga erishish darajasini oshirish bo'yicha ulkan ishlar qilindi. Ma'muriy sudlar tizimining yaratilishi fuqarolarga davlat organlarining noqonuniy qarorlari ustidan shikoyat qilish imkoniyatini berdi. Avvallari davlat idorasi bilan fuqaro o'rtasidagi nizoda ko'p hollarda davlat manfaat ustun kelgan bo'lsa, bugungi kunda ma'muriy sudlarda "Prezumpciya aybdorligi" prinsipi asosida davlat organi o'z qarorining qonuniyligini isbotlab berishi shart. Bu fuqarolarning huquqiy himoyasini bir necha barobar kuchaytirdi.²

Shuningdek, inson huquqlari bo'yicha milliy institutlar – Oliy Majlisning Inson huquqlari bo'yicha vakili (Ombudsman), Bolalar ombudsmani va Inson huquqlari bo'yicha Milliy markaz faoliyati ham takomillashib bormoqda. Ombudsman instituti nafaqat fuqarolar murojaatlari bilan ishlash, balki jazoni ijro etish muassasalarida "qiynoqlarga qarshi milliy preventiv mexanizm" doirasida monitoringlar o'tkazish vakolatiga ega bo'ldi. Qiynoqlar va boshqa shafqatsiz muomala turlariga qarshi kurashish O'zbekistonning inson huquqlari sohasidagi ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda. Jinoyat kodeksiga kiritilgan o'zgarishlar va jazoni og'irlashtiruvchi normalar qiynoq holatlarining oldini olishga qaratilgan. Ijtimoiy-iqtisodiy huquqlarni ta'minlash ham davlat siyosatining ajralmas qismidir. O'zbekiston o'zini ijtimoiy davlat deb e'lon qilar ekan, har bir fuqaroning munosib hayot darajasiga ega bo'lishi, ta'lim olishi, malakali tibbiy xizmatdan foydalanishi va uy-joy bilan ta'minlanishi majburiyatini o'z zimmasiga oldi. "Ayollar daftari", "Yoshlar daftari" va "Mehr daftari" kabi tizimlarning joriy etilishi aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo'llab-quvvatlashda o'ziga xos mexanizmga aylandi. Xotin-qizlar huquqlarini himoya qilish, ularga nisbatan tazyiq va zo'rvonlikning oldini olish maqsadida qonunchilikka jiddiy o'zgartirishlar kiritildi. Endilikda oiladagi zo'rvonlik uchun jinoiy javobgarlik belgilangan bo'lib, bu ayollar va bolalar xavfsizligini ta'minlashda muhim qadam bo'ldi. O'zbekiston xalqaro hamjamiyatning teng huquqli a'zosi sifatida inson huquqlari bo'yicha 80 dan ortiq xalqaro hujjatlarga, jumladan, BMTning 10 ta asosiy shartnomalariga qo'shilgan. BMT Inson huquqlari bo'yicha kengashiga

¹ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: "O'zbekiston", 2023-yil.

² Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasining Milliy strategiyasi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 22-iyundagi PF-6012-son Farmoni.

a'zo bo'lib saylanishi mamlakatimizdagi islohotlarning xalqaro e'tirofidir. Shu bilan birga, so'z va matbuot erkinligini ta'minlash, axborot olish huquqini kafolatlash borasida ham salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda. Ochiqlik siyosati davlat organlarining hisobdorligini oshirish bilan birga, fuqarolik jamiyati institutlarining rolini kuchaytirmoqda. Nodavlat notijorat tashkilotlari (NNT) inson huquqlarini himoya qilishda davlatning muhim sherigiga aylanmoqda.³

Xulosa qilib aytganda: O'zbekistonda inson huquqlarini ta'minlash va himoya qilish jarayoni ortga qaytmas tus oldi. Maqsad – inson huquqlari qonunlarda shunchaki bayon etilgan deklarativ normalar bo'lib qolmasdan, balki har bir insonning kundalik hayotida seziladigan real voqelikka aylanishidir. Zero, inson huquqlari hurmat qilingan va himoyalangan davlatgina taraqqiyotning yuksak cho'qqilariga erisha oladi. Kelgusida qonun ustuvorligini yanada mustahkamlash, raqamli texnologiyalar sharoitida shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va ekologik huquqlarni ta'minlash kabi yangi vazifalar turibdi. Bu yo'lda davlat va jamiyatning hamkorligi barqaror rivojlanishning bosh garovidir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – T.: “O'zbekiston”, 2021-yil.
2. Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasining Milliy strategiyasi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 22-iyundagi PF-6012-son Farmoni.
3. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. – 1948-yil.
4. Saidov A.X. Inson huquqlari: darslik. – T.: Adolat, 2022-yil.
5. Oliy Majlisning Inson huquqlari bo'yicha vakili (Ombudsman) hisobotlari (2023-2024 yy.).
6. Xalqaro mehnat tashkilotining O'zbekistondagi faoliyati bo'yicha tahliliy ma'lumotlar.

³ Oliy Majlisning Inson huquqlari bo'yicha vakili (Ombudsman) hisobotlari (2023-2024 yy.).